

Agrár-környezetvédelmi Modul

Agrár-környezetvédelem, agrotechnológia

KÖRNYEZETGAZDÁLKODÁSI MÉRNÖKI MSc
TERMÉSZETVÉDELMI MÉRNÖKI MSc

A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg

Hazánk földhasználati rendszere, várható változások és okok.

134.lecke

A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg

Térhasználat fogalma

- Adott területi egység körülhatárolt felszíni, légtéri és mélységi rétegeiben elhelyezkedő *megújuló és meg nem újítható természeti erőforrások* emberi életvitelhez történő hasznosításának komplex rendszere.

Térgazdaságtan

- különböző erőforrások feltárása
- eleven és tárgyiasult munka-ráfordítás
- a termelés során felhasznált eljárások, műszaki megoldások
- tényezőkombinációk vizsgálata
- optimalizálás

A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg

Földhasználat fogalma

- *A térhasználat része, mert annak csak bizonyos tényezőit öleli fel, de tágabb fogalom is, mert a természeti erőforrások hasznosításához szükséges földfelszíni terület-igénybevétel mellett **átfogja a feldolgozási és szolgáltatási szféra problémakörét is.***
- **A földhasználat a művelési ágakra (szántó, kert, erdő stb.) jellemző, termelési célú területhasznosítás.**

Földhasználati rendszer

- Az országhatár által körülhatárolt földfel-színen a *gyakorlatban kialakult és működő földhasznosítási módokat, illetve az igény-bevételt és a működést meghatározó körülmények összességét, azok ráfordítás-bevétel viszonyainak együttesét és egységét* jelenti.

A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg

Földhasználati alrendszerek

- Östermelés (primer-termék termelés)
- Feldolgozóipar (szekunder termelés)
- Szolgáltató szféra (tercier szféra)
- Negyedleges szféra (humántőke regenerálódásához szükséges földterületek pl. parkerdő)
- Mező-, erdő- és vadgazdálkodási célú földhasznosítás
- ásványi-vagyon kitermeléséhez szükséges területlekötés
- vízgazdálkodási célú földlekötés
- feldolgozóipari termelés területlekötése
- szolgáltató szféra földlekötése
- rekreációs célú földlekötés

A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg

A mg-i földhasználat fogalma

- *klasszikus értelemben*: a földművelés kialakulása, elterjedése, a termőföldek művelésbe vétele, a művelési módok fejlődése
- *mai értelmezésben*: a termőföldek teljes körű hasznosításával és védelmével kapcsolatos állapot
- *jelenkori fejlődésében új helyzet*: a *mezőgazdasági és természetvédelmi földhasználat* együttes vizsgálata, fejlesztése, összehangolása

A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg

Mg. földhasználat sajátosságai

- A termőföld megújuló természeti erőforrás
- Kitettség, a termelési folyamatokat irányítani lehet, de uralni nem
- Legalapvetőbb javak előállítása
- A föld és a környezet megóvása
- Gyors körforgás (primer termék-feldolgozóipar)
- “Végtelen” szerkezeti kombináció, termelési lehetőség

A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg

A fontosabb művelési ágak aránya (%)

Művelési ág	Magyarország	EU-15	OECD	Világ
Szántó, kert és ültetvény	54,5	27,9	13,3	11,1
Gyep	12,4	18,6	25,3	26,0
Mg-i terület	66,9	46,5	38,6	37,1
Erdő	19,1	36,3	33,5	31,7
Földterület összesen	100,0	100,0	100,0	100,0

A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg

1000 lakosra jutó terület (ha)

Művelési ág	Magyarország	EU-15	OECD	Világ
Szántó, kert és ültetvény	492	234	412	255
Gyep	112	157	782	597
Mg-i terület	604	391	1194	852
Erdő	172	305	1034	728
Népesség (millió fő)	10,2	372,1	1084,4	5687,1
Összterület (millió ha)	9	313	3353	13045

A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg

Magyarország földhasználata Művelési ágak megoszlása (%)

Művelési ág	1895	1935	1990	1998
Szántó	55,5	60,3	50,6	50,6
Vetésterület	-	-	49,9	46,2
Vetetlen szántó	-	-	0,7	4,4
Kert	1,0	1,2	3,7	1,2
Gyümölcsös	-	-	1,0	1,0
Szőlő	1,9	2,2	1,5	1,4
Gyep	22,5	17,7	12,8	12,3
Mg-i terület	80,9	81,4	69,6	66,5
Erdő	12,9	11,8	18,2	19,1
Nádas, halastó	0,5	0,3	0,7	0,8
Termőterület	94,3	93,5	88,5	86,4
Művelés alól kivett terület	5,7	6,5	11,5	13,6
Földterület összesen	100,0	100,0	100,0	100,0

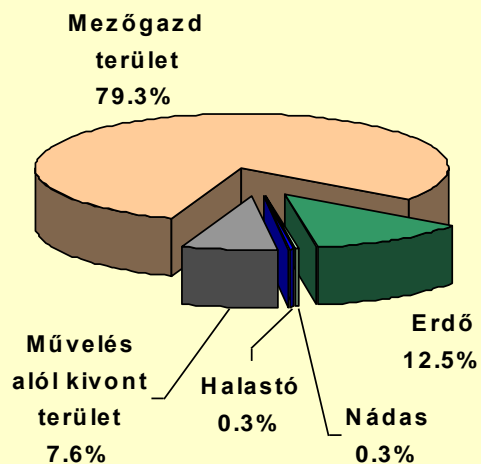

A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg

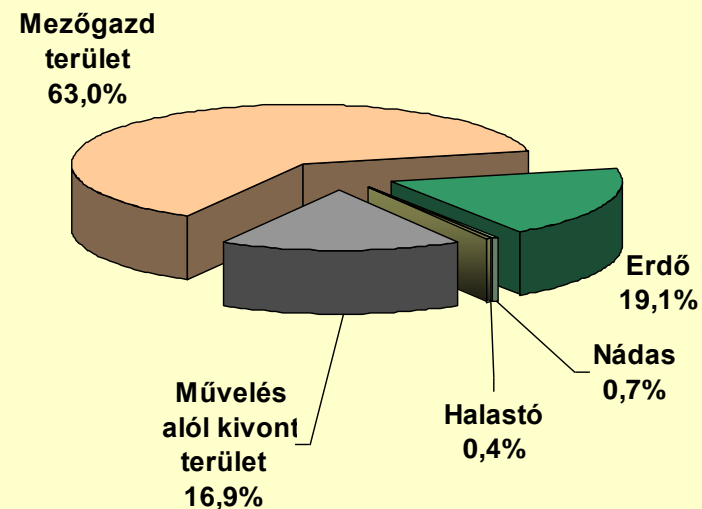

A földhasználat változása

1950

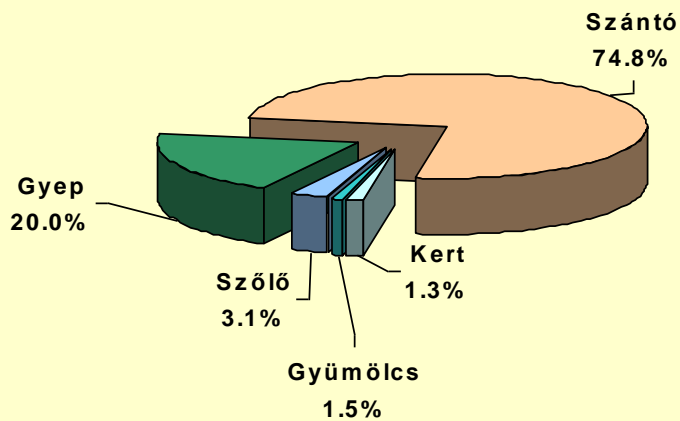
2005

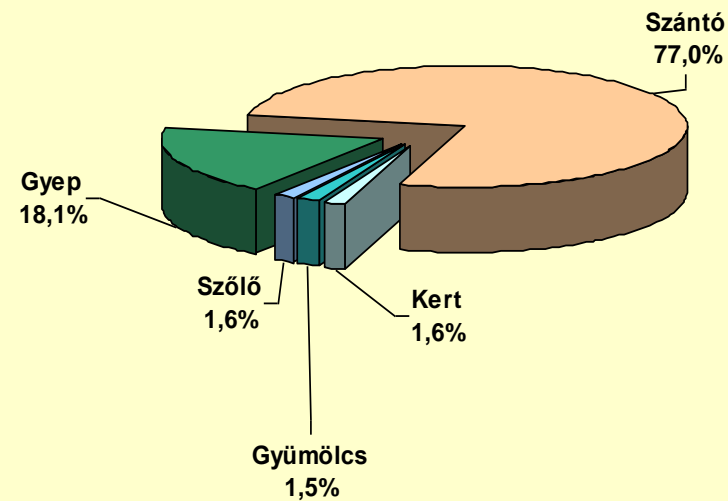

A művelési ágak változása

1950

2005

Magyarország földhasználata

	1950	2005
	Ezer ha	
Összterület	9303	9303
Mg-i terület *	7379,5	5863,9
Egyéb *	1218,9	1870,9
Művelés alól kivett terület	704,6	1568,6
Mg-i terület	7379.5	5863.9
- szántó	5518.1	4513.1
- kert	94.4	95.9
- gyümölcsös	58.1	102.8
- szőlő	230.2	95.2
- gyepek	1478.7	1056.9

* termőterület

A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg

	1950	2005
	Ezer ha	
Egyéb	1218,9	1870,9
- erdő	1165,9	1775,1
- nádas	29,4	62,0
- halastó	23,6	33,8

A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg

A hazai mg. földhasználat sajátosságai, problémái

- 1950 óta két átlagos magyarországi megyének megfelelő területtel (840 ezer ha) csökkent a mező- és erdőgazdaságilag hasznosított terület
- 1.5 millió ha-ra (16%) növekedett a művelés alól kivont terület (ipar, település-, infrastruktúra-, üdülésfejlesztés, felszíni bányászat, hulladék-elhelyezés, stb.)
- átlagos területkivonás: 5-8 ezer ha/év
- Legnagyobb mértékben a szántó- és gyepterület csökkent (-800, ill. -330 ezer ha)
- Jelentősen emelkedett az erdők területe (600 ezer ha-ral)
- Környezetvédelmi és földtörvény: a másirányú földhasználatnak elsősorban mezőgazdaságilag és ökológiailag értéktelenebb területeket kell érintenie
- Ésszerűbb földhasználat: a szántóterület arányát az erózióra érzékeny területeken csökkenteni kell

A földhasználat fogalma kétféle értelemben használatos.

- A klasszikus értelemben vett földhasználatot termőföldek művelésbe vonása és a művelési módok fejlődése jelenti.
 - Mai értelmezésben a földhasználat termőföldek teljes körű hasznosításával és védelmével kapcsolatos, a használók nyilvántartásával megegyező állapotot.
-
- Európa huszonöt évszázados története alatt az egyes emberi csoportok és tevékenységek térbeli elhelyezését a történelem folyamán három tényező (környezet, társadalom, technikai újítás) határozza meg.
 - A *környezet* az emberi élet fizikai színtere. Az egyik eleme a domborzat. A mezőgazdaság alakulását különböző domborzati viszonyok eltérő módon befolyásolják. A környezet fontos eleme a föld anyagát alkotó kőzet is. Földhasználhatók építőanyagként vagy víz, kőolaj, kőszén, érc rejlik benne.

- A *társadalom* is megrögzött magatartásmintákkal viszonyul a környezetéhez. Az ember egyetlen tevékenységet sem végez a többiektől elszigetelve, ez a mezőgazdaság területén a legnyilvánvalóbb, mert az ember valamennyi ténykedése kiegészíti és támogatja egymást.
- A *technikai újítások*. Mindenkori célja a termelési folyamat növelése vagy felgyorsítása a mezőgazdaság területén.
- A mai földhasználó, gazdálkodó szemlélete nem csak az országhatárig terjed. Szükségszerűen merül fel Európa földhasználati viszonyainak megismerése, a hazai termőföld szerepének, értékének a tágabb európai környezetbe helyezése. A lakosság és a település, a mezőgazdaság, az ipar és a kereskedelem fejlődésére mindig hatott a természeti környezet.

A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg

- A földterület használatának alakulása világviszonylatban az alábbiak szerint tagolható: termőterület 11%, legelő 26%, erdő 32%, egyéb 31%. A különböző kontinensek földhasználati arányszámait elemezve megállapítható, hogy a legkedvezőbb helyzet Európában alakult ki, mivel a termőterület e kontinensen eléri 29%-ot, míg a többi kontinensen csupán 6-12% közötti. E rendkívül kedvező arányszám arra utal, hogy Európa termőterülete közelíti a világ termőterületének 50%-át.

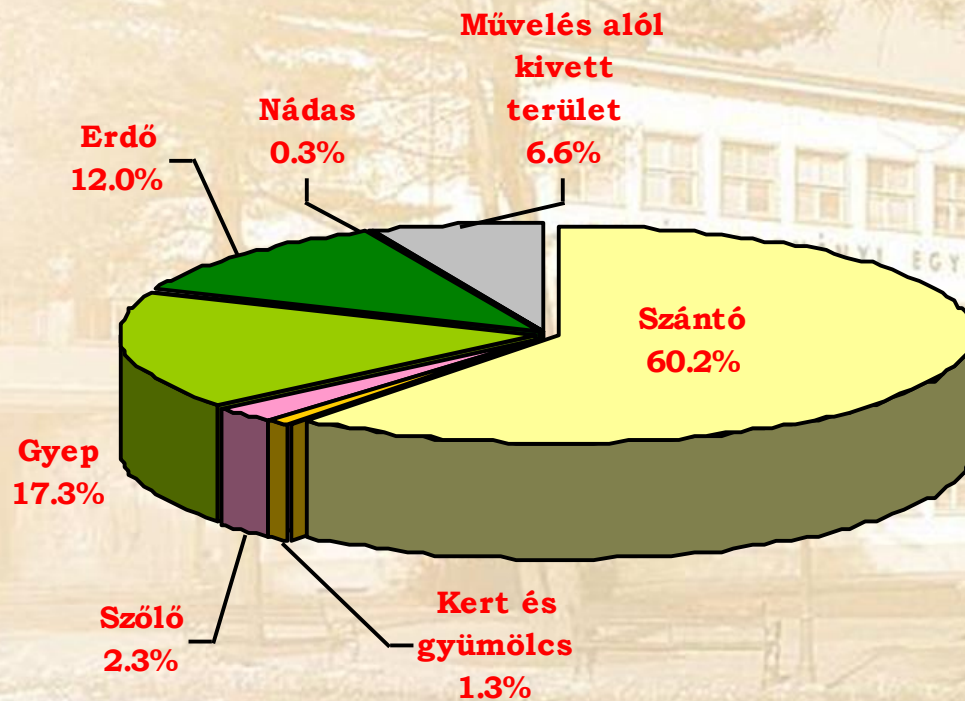

- A világ termőterületének használata 1700-ban még alig haladta meg a $200 \cdot 10^4$ km²-t, 1980-ban már $1430 \cdot 10^4$ km² volt. A mintegy 300 év alatt tehát a termőterületek nagysága több mint hétszeresére növekedett, s a gyarapodás mértéke közel lineárisnak tekinthető. E néhány adatból is megállapítható, hogy Európának a szerepe rendkívül jelentős a világ mezőgazdaságában, de egyúttal az is kitűnik – egyéb adatok szerint –, hogy az európai területen rendkívül nagy a magyar mezőgazdasági terület aránya.

Magyarország földhasználatára 1931-1950

A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg

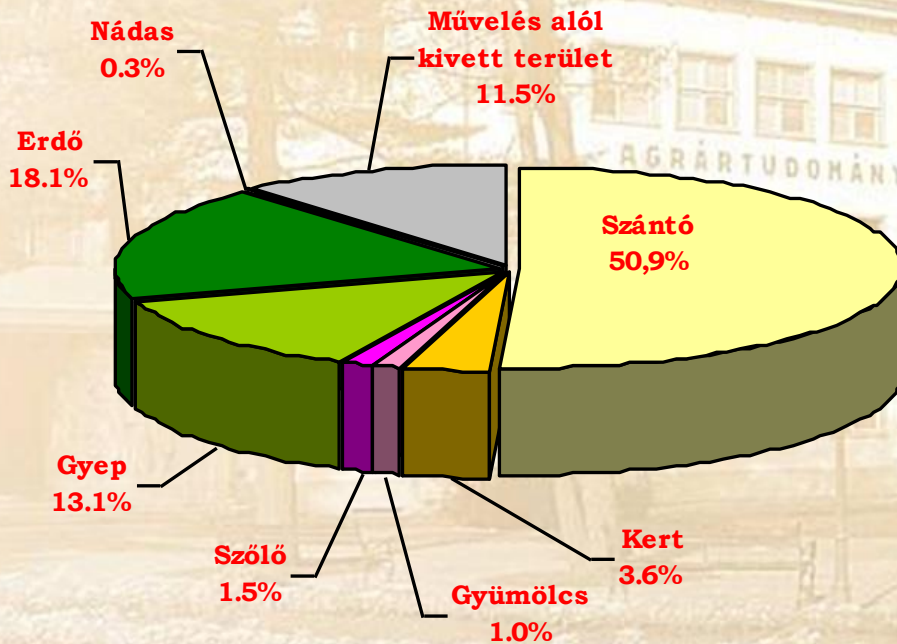
- Hazánkban tájanként a művelési ágak aránya jelentősen eltér egymástól. A szántóterület aránya nagymértékben meghaladja, míg a gyep és az erdő aránya elmarad az EU átlagtól.
- A korábbi statisztikai nyilvántartásokra és adatokra támaszkodva megállapítható, hogy 1931-1950. évek átlagában az ország területének 60,1%-a szántóterület volt, a gyep aránya ekkor 17,3%, az erdőé pedig 12,0%. A fennmaradó 10,6% pedig egyéb célokat szolgál (kert és gyümölcsös, szőlő, valamint művelés alól kivett terület stb.).

A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg

Magyarország földhasználata 1988

A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg

- A területi arányokat a sokrétű kutatási eredmények szerint elfogadható módon a termelési szokások határozták meg, noha ez egy tág fogalom, mégis elfogadható, mert valóban a mindenkori igényeket kielégítő szokások és hagyományok szerint választották meg a használat módját. A háborút követő évtizedekben ez az arány jelentősen módosult a mezőgazdaság átszervezése nyomán. A szántóterület 50,9%-ra, a gyepek pedig 13,1%-ra csökkentek. Viszont jelentősen megnövekedett az erdő területi aránya: 18,1%, és mintegy kétszeresére nőtt a művelés alól kivett terület aránya. Az utóbbi területhasználat növekedése egyrészt az infrastruktúra fejlesztésével, valamint a települések által elfoglalt terület növekedésével magyarázható.

A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg

Magyarország földhasználata 1999-2005

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
	ezer hektár						
<i>Termőterület</i>	8 035	7 715	7 730	7 732	7 733,6	7 734	7 734,8
<i>Mezőgazdasági terület</i>	6 186	5 854	5 865	5 867	5 864,7	5 863,8	5 863,9
Szántó	4 708	4 499	4 516	4 516	4 515,5	4 510,3	4 513,1
Gyep	1 147	1 051	1 061	1 063	161,1	159,6	156,9
Kert, gyümölcs szőlő	331	303	288	289	287,6	293,9	293,9
Erdő	1 775	1 769	1 772	1 772	1 775,1	1 775,1	1 775,1
Nádas, halastó	74	92	92	93,5	93,9	95,1	95,8
Művelés alól kivett terület	1 268	1 587	1 574	1 571	1 569,8	1 569,4	1 568,6
<i>Összes földterület</i>	9 303,4	9 303,4	9 303,4	9 303,4	9 303,4	9 303,4	9 303,4

A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg

- A termőterület – amely a mezőgazdasági területen kívül az erdők, nádasok, halastavak területét is jelenti – 2004. évhez képest alig ezer hektárral növekedett 2005-ben. Az erdőterület változatlan maradt és az összes földterületből mindössze 19%-ot tett ki (az EU tagországok összterületének 42%-a erdő és fás terület). A nádas és a halastavak területe továbbra is növekvő tendenciát mutat. A földterület művelési ágak változásában említésre méltó, hogy a mezőgazdasági termelést meghatározó szántóterület 2,8 ezer hektárral nőtt 2005-ben az előző évhez képest. A növekedés oka: csökkent a művelés alól kivont terület, valamint közel 3 ezer hektárral mérséklődött a gyepterület. Ez utóbbi alapvetően az állattartás takarmányszükségletének csökkenésével függ össze, bár gyepterületeink jelentős hányada így is kihasználatlan.
- Hazánk területének csaknem 90%- a termőterület, amelynek több mint a $\frac{3}{4}$ -én, az ország területének mintegy $\frac{2}{3}$ -án mezőgazdasági termelés folyik.

Művelési ágak meghatározása

- **Szántó:** az a terület, amely rendszeres szántóföldi művelés alatt áll, tekintet nélkül arra, hogy milyen agrotechnikai eljárással hasznosítják, vagy átmenetileg ugaroltatják, parlagon hagyják. Szántónak kell tekinteni a ritkábbra telepített, illetve beállt gyümölcsösöket, vagy gyümölcsfákkal, szőlővel rendszertelenül borított területeket, amelyeken rendszeres szántóföldi művelést folytatnak. Valamint a szőlő- és gyümölcsfa, a díszfaiskolákat, az évelő, az ipari és gyógynövények területeit, a komlóültetvényeket. Rendszeresen talajművelésben részesített szántó 17%-nál kisebb lejtésű területen létesíthető. Szántó használat, 17%-os lejtés felett (17-25%-os lejtőn) csak feltételesen, az ésszerű gazdálkodás követelményeinek betartásával alkalmazható.

- *Rét és füves terület:* amelynek fűtermését rendszeres kaszálással hasznosítják.
- *Szőlő:* az a terület, amelyen a termesztett főnövény a szőlő.
- *Gyümölcsös:* az a tiszta vagy vegyes állományban telepített terület, amelyen a termesztett főnövény a gyümölcsfa, illetve a gyümölcsbokr. A szőlő és a gyümölcsös művelési ágak (ültetvények) 30%-nál enyhébb lejtésű területen létesíthetők, úgy hogy szőlő telepítéshez 12%-nál, gyümölcsöshöz 17%-nál meredekebb lejtésnél terasz építése szükséges.
- *Legelő:* az a füves terület, amelynek főtermését rendszeresen legeltetéssel hasznosítják. Elsősorban 17-35% lejtésű területekre, valamint ennél kisebb meredekségű területekre kerülhetnek.
- *Nádas:* művelési ágú az a terület, amelyen az ipari vagy mezőgazdasági felhasználásra alkalmas nád vagy gyékény terem.
- *Halastó:* az a mesterséges vízfelület, amelyet haltenyésztésre használnak.

Debrecen Egyetem
Mezőgazdaság- Élelmiszertudományi és
Környezetgazdálkodási Kar

Pannon Egyetem
Georgikon Kar

Köszönöm a figyelmet!

A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg